Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
NILS WAHL
prezentate la 25 iulie 2018 [1]

**Cauzele conexate C-138/17 P și C-146/17 P**

**Uniunea Europeană, reprezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene,**
**împotriva**
**Gascogne Sack Deutschland GmbH**
**Gascogne (C-138/17 P)**
**și**
**Gascogne Sack Deutschland GmbH**
**Gascogne**
**împotriva**

**Uniunii Europene, reprezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene (C-146/17 P)**

„Recurs – Răspundere extracontractuală – Durată rezonabilă a procedurii – Obligația de a respecta un termen rezonabil de soluționare – Prejudiciu material – Comisioane de constituire a garanției bancare – Legătură de cauzalitate – Prejudiciu moral”

1. Care sunt categoriile de prejudicii suferite de particulari pe care Uniunea Europeană trebuie să le repare, potrivit articolului 340 TFUE, în cazul în care Curtea de Justiție a Uniunii Europene le-a încălcat dreptul de a se pronunța asupra cererii lor într-un termen rezonabil? Mai precis, în ce împrejurări ar trebui acordate despăgubiri pentru pretinsul prejudiciu cauzat de o întârziere excesivă?

2. Acestea sunt, în esență, problemele esențiale ridicate de recursurile formulate de Uniunea Europeană, reprezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene [2], și de Gascogne Sack Deutschland GmbH și Gascogne împotriva Hotărârii Tribunalului din 10 ianuarie 2017 pronunțate în cauza T-577/14, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne/Uniunea Europeană (denumită în continuare „hotărârea atacată”) [3] prin care Tribunalul a acordat acestor societăți anumite sume cu titlu de despăgubiri pentru prejudiciul material și pentru prejudiciul moral suferite de acestea ca urmare a încălcării obligației de a respecta un termen rezonabil de soluționare în cauzele în care s-au pronunțat Hotărârile din 16 noiembrie 2011, Groupe Gascogne/Comisia, T-72/06 [4], și Sachsa Verpackung/Comisia, T-79/06 [5].

1 Limba originală: engleza.

2 Pentru simplificare, vom utiliza în continuare sintagma „Uniunea Europeană”.

3 EU:T:2017:1.

4 Nepublicată, EU:T:2011:671.

5 Nepublicată, EU:T:2011:674.

3. Probleme similare sunt ridicate de asemenea în alte patru recursuri, două formulate de Uniunea Europeană și două de alte societăți, împotriva a două hotărâri ale Tribunalului prin care instanța respectivă a acordat despăgubiri pentru prejudiciul material și prejudiciul moral pretinse de aceste societăți ca rezultat al încălcării obligației de a respecta un termen rezonabil de soluționare. Vom prezenta astăzi concluziile noastre și în aceste cauze [6]. Prin urmare, prezentele concluzii trebuie avute în vedere împreună cu acele concluzii.

## I. Istoricul cauzei

4. Prin cererile depuse la 23 februarie 2006, Sachsa Verpackung GmbH, în prezent Gascogne Sack Deutschland GmbH, pe de o parte, și Groupe Gascogne SA, în prezent Gascogne, pe de altă parte, au introdus o acțiune în temeiul (în prezent) articolului 263 TFUE împotriva Deciziei C(2005) 4634 a Comisiei din 30 noiembrie 2005 privind o procedură de aplicare a articolului [101 TFUE] (cazul COMP/F/38.354 – Saci industriali) [denumită în continuare „Decizia C(2005) 4634”] [7].

5. Prin Hotărârile din 16 noiembrie 2011, Tribunalul a respins acțiunile [8]. Gascogne Sack Deutschland și Gascogne au atacat cu recurs hotărârile Tribunalului. Prin Hotărârile din 26 noiembrie 2013 [9], Curtea de Justiție a respins recursurile. Cu toate acestea, în hotărârile pronunțate, Curtea de Justiție a reținut că „durata procedurii în fața Tribunalului, care s-a ridicat la aproape 5 ani și 9 luni, [nu putea] fi justificată de nicio împrejurare specifică” a cauzei [10].

## II. Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată

6. Prin cererea depusă la 4 august 2014, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne au introdus o acțiune întemeiată pe articolul 268 TFUE împotriva Uniunii Europene, având ca obiect repararea prejudiciului pretins suferit ca urmare a duratei procedurii în fața Tribunalului care a determinat pronunțarea Hotărârilor din 16 noiembrie 2011 în cauzele T-72/06 și T-79/06. În esență, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne au solicitat Tribunalului să oblige Uniunea Europeană la plata următoarelor sume: (i) 1 193 467 de euro pentru pierderile suferite ca urmare a plății dobânzilor legale suplimentare calculate la cuantumul principal al sancțiunii aplicate de Comisie după expirarea unui termen rezonabil; (ii) 187 571 de euro pentru pierderile suferite ca urmare a plăților suplimentare privind garanția bancară după expirarea unui termen rezonabil; (iii) 2 000 000 de euro pentru câștigurile nerealizate sau pentru pierderile suferite ca urmare a „chinurilor incertitudinii”; (iv) „cel puțin” 500 000 de euro pentru prejudiciul moral. Gascogne Sack Deutschland și Gascogne au solicitat de asemenea ca aceste sume să fie însoțite de dobânzi compensatorii și moratorii calculate la cursul stabilit de Banca Centrală Europeană (BCE) pentru principalele sale operațiuni de refinanțare, majorat cu două puncte procentuale, începând de la data introducerii cererii.

7. Prin hotărârea atacată, Tribunalul a obligat Uniunea Europeană la plata unei despăgubiri de 47 064,33 euro către Gascogne pentru prejudiciul material suferit de această societate ca urmare a încălcării obligației de a respecta un termen rezonabil de soluționare în cauzele în care s-au pronunțat Hotărârile din 16 noiembrie 2011, T-72/06 și T-79/06. Tribunalul a decis de asemenea că despăgubirea respectivă urma să fie reevaluată prin calcularea de dobânzi compensatorii începând cu 4 august 2014

6 Cauza Uniunea Europeană/Kendrion, C-150/17 P, și cauzele conexate Uniunea Europeană/ASPLA și Armando Álvarez, și ASPLA și Armando Álvarez/Uniunea Europeană, C-174/17 P și C-222/17 P.

7 Hotărârile menționate la nota de subsol 6 de mai sus privesc de asemenea procedurile demarate de alte întreprinderi cărora li se aplică Decizia C(2005) 4634.

8 Hotărârile din 16 noiembrie 2011, Groupe Gascogne/Comisia (T-72/06, nepublicată, EU:T:2011:671) și Sachsa Verpackung/Comisia (T-79/06, nepublicată, EU:T:2011:674).

9 Hotărârile din 26 noiembrie 2013, Gascogne Sack Deutschland/Comisia (C-40/12 P, EU:C:2013:768) și Groupe Gascogne/Comisa (C-58/12 P, EU:C:2013:770).

10 A se vedea punctul 97 și, respectiv, punctul 91 din hotărârile menționate în nota de subsol anterioară.

și până la pronunțarea hotărârii, la rata anuală a inflației determinată, pentru perioada în cauză, de Eurostat în statul membru în care sunt stabilite aceste societăți. În plus, Tribunalul a obligat Uniunea Europeană la plata unei despăgubiri de câte 5 000 de euro către Gascogne Sack Deutschland și către Gascogne pentru prejudiciul moral pe care aceste societăți l-au suferit ca urmare a încălcării obligației de a respecta un termen rezonabil de soluționare. Despăgubirile acordate atât pentru prejudiciul material cât și pentru prejudiciul moral erau purtătoare de dobânzi moratorii de la data pronunțării hotărârii și până la plata integrală, la rata stabilită de Banca Centrală Europeană (BCE) pentru principalele sale operațiuni de refinanțare, majorată cu două puncte procentuale. Acțiunea a fost respinsă în rest.

8. În ceea ce privește cheltuielile de judecată, Tribunalul a hotărât următoarele: (i) a obligat Uniunea Europeană să suporte, pe lângă propriile cheltuieli de judecată, cheltuielile de judecată efectuate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne, aferente excepției de inadmisibilitate în urma căreia a fost emisă Ordonanța din 2 februarie 2015, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne/Uniunea Europeană, T-577/14[11]; (ii) a obligat Gascogne Sack Deutschland și Gascogne, pe de o parte, și Uniunea, pe de altă parte, să suporte propriile cheltuieli de judecată aferente acțiunii care a condus la pronunțarea hotărârii; și (iii) a obligat Comisia Europeană să suporte propriile cheltuieli de judecată.

## III. Procedura în fața Curții și concluziile părților

9. Prin intermediul recursului formulat la 17 martie 2017, Uniunea Europeană solicită Curții:

– anularea punctului 1 al dispozitivului hotărârii atacate;

– respingerea ca nefondată a cererii formulate în primă instanță de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne, având ca obiect plata sumei de 187 571 de euro pentru pierderile pretins suferite ca urmare a plăților suplimentare privind garanția bancară efectuate cu depășirea unui termen rezonabil;

– obligarea Gascogne Sack Deutschland și Gascogne la plata cheltuielilor de judecată.

10. Gascogne Sack Deutschland și Gascogne, la rândul lor, au solicitat Curții de Justiție:

– respingerea recursului;

– obligarea Uniunii la plata cheltuielilor de judecată.

11. Prin recursul formulat la 22 martie 2017, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne solicită Curții:

– anularea în parte a hotărârii atacate prin care Tribunalul, deși a recunoscut încălcarea termenului rezonabil de soluționare în cauzele în care au fost pronunțate Hotărârile din 16 noiembrie 2011, în cauzele T-72/06 și T-79/06, și existența unor prejudicii materiale și morale suferite de recurente din cauza încălcării „termenului rezonabil”, a obligat Uniunea Europeană la plata unei despăgubiri necorespunzătoare și insuficiente pentru repararea prejudiciilor suferite;

– soluționarea în mod definitiv a cererilor privind compensațiile financiare pentru prejudiciile materiale și morale suferite de recurente, în exercitarea competenței sale de fond, în conformitate cu cererile recurentelor în primă instanță;

– obligarea Uniunii Europene la plata cheltuielilor de judecată.

11 Nepublicată, EU:T:2015:80.

12. Uniunea Europeană, la rândul său, solicită Curții de Justiție:

– respingerea recursului;

– obligarea Gascogne Sack Deutschland și Gascogne la plata cheltuielilor de judecată.

13. În cauza C-138/17 P, a fost admisă cererea de intervenție formulată de Comisie în susținerea concluziilor Uniunii Europene.

14. Prin decizia președintelui Camerei întâi din 17 aprilie 2018, cauzele C-138/17 P și C-146/17 P au fost conexate în vederea concluziilor și a pronunțării hotărârii.

## IV. Aprecierea motivelor de recurs

### *A. Observații introductive*

15. Prin cererea formulată în cauza C-138/17 P, Uniunea Europeană invocă trei motive de recurs. Prin intermediul primului și al celui de al doilea motiv de recurs, Uniunea Europeană susține că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept prin interpretarea greșită a noțiunilor „legătură de cauzalitate” și „prejudiciu”. Prin intermediul celui de al treilea motiv de recurs, Uniunea Europeană susține că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept și a oferit o motivare insuficientă atunci când a determinat perioada în care s-a produs prejudiciul material. Comisia este de acord în esență cu susținerile Uniunii Europene.

16. Gascogne Sack Deutschland și Gascogne susțin că recursul formulat de Uniunea Europeană trebuie să fie respins în parte ca inadmisibil (al doilea motiv de recurs) și în parte ca nefondat (primul și al treilea motiv de recurs).

17. Prin cererea formulată în cauza C-146/17 P, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne invocă șapte motive de recurs. Prin intermediul primului motiv de recurs, acestea susțin că Tribunalul a aplicat principiul „*non ultra petita*” în mod eronat atunci când a refuzat să acorde o despăgubire pentru prejudiciul material suferit înainte de data de 30 mai 2011. Prin intermediul celui de al doilea motiv de recurs, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne susțin că hotărârea atacată este viciată de o motivare contradictorie în ceea ce privește: (i) calcularea perioadei de depășire a duratei rezonabile a procedurii și (ii) perioada pentru care a fost acordată despăgubirea pentru prejudiciul material. Prin intermediul celui de al treilea motiv de recurs, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne susțin că, prin aplicarea unei metode de calcul al prejudiciului material diferite de cea propusă de acestea, Tribunalul le-a încălcat dreptul la apărare. Al patrulea, al cincilea, al șaselea și al șaptelea motiv de recurs invocate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne sunt toate îndreptate împotriva constatărilor Tribunalului cu privire la prejudiciul moral pretins suferit. În esență, acestea susțin că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept atunci când a respins cererea lor de acordare a unei despăgubiri „de cel puțin” 500 000 de euro pentru motivul că o astfel de despăgubire, dacă ar fi acordată, ar conduce la repunerea în discuție a cuantumului amenzii aplicate societăților Gascogne Sack Deutschland și Gascogne prin Decizia C(2005) 4634. Acestea critică de asemenea hotărârea atacată pentru că acordarea unei despăgubiri de 5 000 de euro pentru prejudiciul moral suferit nu a fost suficient motivată.

18. Uniunea Europeană, la rândul său, consideră că motivele de recurs formulate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne sunt fie nefondate (primul, al doilea, al treilea și o parte din al șaptelea), fie inoperante (al patrulea, al cincilea, al șaselea și o parte din al șaptelea).

19. În cadrul prezentelor concluzii, vom examina mai întâi motivele de recurs care privesc prejudiciul material, iar apoi pe cele care privesc prejudiciul moral.

### *B. Prejudiciul material*

20. Cele trei motive de recurs invocate de Uniunea Europeană în cauza C-138/17 P, precum și primul, al doilea și al treilea motiv de recurs invocate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne în cauza C-146/17 P privesc constatările Tribunalului cu privire la prejudiciul material pretins suferit de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne. În special, ambele părți susțin că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept la examinarea pretențiilor formulate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne cu privire la prejudiciul cauzat de costurile privind garanția bancară pe care aceste societăți au pus-o la dispoziția Comisiei pentru a evita plata imediată a amenzii aplicate prin Decizia C(2005) 4634.

21. Considerăm că este oportun să începem analiza noastră juridică cu privire la aceste aspecte prin examinarea susținerilor care privesc comisioanele de constituire a garanției bancare plătite de Gascogne. În acest scop, vom începe cu *primul* motiv de recurs invocat de Uniunea Europeană. Vom aborda ulterior, numai din considerente legate de exhaustivitate, *al doilea* motiv de recurs invocat de Uniunea Europeană. În continuare, nu va fi necesară examinarea celorlalte motive de recurs, invocate de Uniunea Europeană, de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne, privind comisioanele de constituire a garanției bancare.

#### *1. Existența unei legături de cauzalitate*

22. Prin intermediul primului motiv de recurs invocat în cauza C-138/17 P, Uniunea Europeană, susținută de Comisia Europeană, reproșează Tribunalului interpretarea și aplicarea noțiunii „legătură de cauzalitate”. În esență, Uniunea Europeană consideră că nu există nicio legătură de cauzalitate directă între încălcarea de către Tribunal a obligației de a se pronunța într-un termen rezonabil în cauzele T-72/06 și T-79/06 și prejudiciul suferit de Gascogne prin plata comisioanelor de constituire a garanției bancare. În special, Uniunea Europeană subliniază că acest prejudiciu a fost rezultatul unei alegeri făcute de Gascogne de a menține garanția bancară pe parcursul procedurilor, în loc de a plăti amenda impusă de Comisie.

23. În ceea ce îi privește, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne solicită menținerea, în această privință, a hotărârii atacate: în special, acestea sunt de părere că Tribunalul a constatat în mod just că prezenta cauză se deosebește de alte cauze examinate anterior de instanțele Uniunii. Gascogne Sack Deutschland și Gascogne susțin de asemenea că argumentele invocate de Uniunea Europeană reprezintă un „abuz de procedură” și, în esență, pun în discuție aprecierile exprimate de Curte în Hotărârile din 26 noiembrie 2013, Gascogne Sack Deutschland/Comisia, C-40/12 P, și Groupe Gascogne/Comisia, C-58/12 P.

24. În cele ce urmează, vom începe cu o scurtă ilustrare a raționamentului urmat de Tribunal, iar apoi vom explica de ce, în opinia noastră, primul motiv de recurs invocat de Uniunea Europeană este fondat.

25. La punctele 79 și 80 din hotărârea atacată, Tribunalul a amintit jurisprudența constantă potrivit căreia prejudiciul a cărui reparare se solicită în cadrul unei acțiuni în răspundere extracontractuală a Uniunii trebuie să fie real și cert, aspect care trebuie dovedit de reclamant. De asemenea, revine reclamantului sarcina de a face dovada existenței unei legături de cauzalitate – și anume legătura suficient de directă – între comportamentul reproșat și prejudiciul invocat.

26. La punctele 111 și 114-116 din hotărârea atacată, Tribunalul a arătat că, în cazul în care procedura în cauzele T-72/06 și T-79/06 nu ar fi depășit termenul rezonabil de soluționare, Gascogne nu ar fi trebuit să plătească comisioane de constituire a garanției bancare în perioada care corespunde depășirii. Astfel, în opinia sa, există o legătură de la cauză la efect între încălcarea obligației de a respecta un termen rezonabil de soluționare și apariția prejudiciului care a fost suportat de Gascogne ca urmare a plății de către aceasta a comisioanelor de constituire a garanției bancare în perioada care corespunde depășirii.

27. Referindu-se la jurisprudența anterioară (denumită în continuare „jurisprudența Holcim”) [12], Tribunalul a recunoscut, la punctul 118 din hotărârea atacată, că, în principiu, comisioanele de constituire a garanției bancare plătite de o societate sancționată printr-o decizie a Comisei rezultă din propria opțiune a acestei societăți de a constitui o garanție bancară pentru a nu executa obligația de a plăti amenda în termenul acordat prin decizia în litigiu. Prin urmare, acest cost nu poate, în mod normal, să fie considerat ca o consecință *directă* a comportamentului instituției.

28. Cu toate acestea, Tribunalul, la punctele 119-121 din hotărârea atacată, a continuat prin a distinge între cauza pendinte și cauzele care au determinat jurisprudența Holcim. Tribunalul a considerat că, în momentul în care Gascogne Sack Deutschland și Gascogne au formulat acțiunile în cauzele T-72/06 și T-79/06 și în momentul în care Gascogne a constituit o garanție bancară, încălcarea obligației de a respecta un termen rezonabil de soluționare era imprevizibilă, iar Gascogne Sack Deutschland și Gascogne se puteau aștepta în mod legitim ca acțiunile lor să fie soluționate într-un termen rezonabil. Tribunalul a constatat de asemenea că depășirea termenului rezonabil de soluționare în cauzele T-72/06 și T-79/06 a intervenit ulterior alegerii inițiale a societății Gascogne de a constitui o garanție bancară. Pentru aceste motive, Tribunalul a reținut că nu se poate considera că legătura dintre depășirea termenului rezonabil de soluționare în cauzele T-72/06 și T-79/06 și plata comisioanelor de constituire a garanției bancare în perioada care corespunde acestei depășiri a fost ruptă de alegerea inițială efectuată de Gascogne de a nu plăti imediat amenda și de a constitui o garanție bancară. Astfel, Tribunalul a concluzionat, la punctul 122 din hotărâre, că legătura de cauzalitate a fost suficient de directă în sensul articolului 340 TFUE.

29. Raționamentul urmat de Tribunal este, în opinia noastră, eronat. În esență, Tribunalul acceptă autoritatea jurisprudenței Holcim, dar apoi continuă să distingă între prezenta cauză și cele care au făcut obiectul acelei jurisprudențe. La fel ca Tribunalul, considerăm că jurisprudența Holcim este judicioasă, dar, spre deosebire de Tribunal, nu considerăm că prezenta cauză este substanțial diferită de cauzele în care s-a pronunțat Hotărârea Holcim: în opinia noastră, niciunul dintre cele două argumente invocate de Tribunal în susținerea acestei distincții nu este convingător, nici separat, nici împreună.

30. Înainte de a justifica în detaliu această opinie, am dori să subliniem că, potrivit unei jurisprudențe consacrate, articolul 340 TFUE nu poate fi interpretat în sensul că impune Uniunii Europene să repare toate consecințele prejudiciabile, chiar și cele îndepărtate, ale acțiunilor instituțiilor sale [13]. În consecință, în cadrul unei acțiuni în răspunderea extracontractuală a Uniunii, nu este suficient ca respectivul comportament reproșat să reprezinte una dintre cauzele prejudiciului pretins, acest

12 A se vedea Hotărârea din 21 aprilie 2005, Holcim (Deutschland)/Comisia (T-28/03, EU:T:2005:139, punctul 123), și Ordonanța din 12 decembrie 2007, Atlantic Container Line și alții/Comisia (T-113/04, nepublicată, EU:T:2007:377, punctul 38). Precizăm că, până în prezent, Curtea nu a avut ocazia să confirme această linie jurisprudențială.

13 În acest sens, a se vedea Hotărârea din 4 octombrie 1979, Dumortier și alții/Consiliul (64/76, 113/76, 167/78, 239/78, 27/79, 28/79 și 45/79, EU:C:1979:223, punctul 21). Mai recent, a se vedea Ordonanța din 31 martie 2011, Mauerhofer/Comisia (C-433/10 P, nepublicată, EU:C:2011:204, punctul 127 și jurisprudența citată).

comportament trebuie să fie cauza *determinantă* a prejudiciului [14]. Cu alte cuvinte, o legătură suficientă există numai în cazul în care prejudiciul este consecința directă a faptei ilicite a instituției responsabile și nu depinde de intervenția altor cauze, indiferent dacă acestea sunt pozitive sau negative [15].

*a) Caracterul previzibil al comportamentului ilicit*

31. Primul motiv reținut de Tribunal pentru a distinge între prezenta cauză și cauzele care au determinat jurisprudența Holcim este că, în momentul în care Gascogne Sack Deutschland și Gascogne au formulat acțiunile în cauzele T-72/06 și T-79/06 și în momentul în care Gascogne a constituit o garanție bancară, încălcarea obligației de a respecta un termen rezonabil de soluționare de către Tribunal era *imprevizibilă*.

32. Totuși, această afirmație este în primul rând inexactă. Din păcate, un anumit număr de cauze care au fost soluționate de Tribunal cu puțin timp înainte de introducerea acțiunilor în cauzele T-72/06 și T-79/06 au avut o durată semnificativă [16]. Acest lucru este valabil mai ales în cauzele privind aplicarea normelor Uniunii în materie de concurență, în special cele cu privire la înțelegeri [17], care sunt extrem de complexe și de lungă durată și pot necesita o examinare paralelă sau coordonată a mai multor cauze în același timp.

33. Într-adevăr, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne, ca orice alt reclamant, s-ar putea aștepta să le fie soluționate cauzele într-un termen rezonabil. Cu toate acestea, având în vedere practica și statistica judiciară ale Tribunalului la data faptelor, calcularea duratei probabile a procedurii pentru a estima costul total potențial al garanției bancare reprezenta o operațiune destul de incertă și dificilă.

34. În al doilea rând, un aspect și mai important, indiferent dacă întârzierea excesivă în soluționarea cauzelor T-72/06 și T-79/06 era previzibilă, Tribunalul a săvârșit o eroare prin utilizarea noțiunii „caracter previzibil” pentru a stabili existența unei legături de cauzalitate suficiente care declanșează răspunderea Uniunii.

35. Întrebarea-cheie, în cazul de față, nu este dacă victima prejudiciului pretins a fost în măsură să anticipeze evenimentul ilicit care a produs prejudiciul invocat. Ceea ce este esențial pentru a stabili răspunderea extracontractuală a Uniunii în prezenta cauză este, în primul rând, dacă prejudiciul invocat este o consecință *directă* a comportamentului ilicit al instituției.

36. Acesta este un aspect pe care Tribunalul a omis să îl examineze în detaliu. Considerăm că, în contextul examinării respective, potențialul caracter imprevizibil al întârzierii excesive ar fi putut avea relevanță numai în două împrejurări. În prezenta cauză, niciuna dintre aceste împrejurări nu este însă aplicabilă.

14 A se vedea Ordonanța din 31 martie 2011, Mauerhofer/Comisia (C-433/10 P, nepublicată, EU:C:2011:204, punctul 127 și jurisprudența citată).

15 A se vedea în acest sens Concluziile avocatului general Trabucchi prezentate în cauza Compagnie continentale France/Consiliul (169/73, EU:C:1974:32, punctul 4).

16 A se vedea, de exemplu, Hotărârea din 13 ianuarie 2004, Thermenhotel Stoiser Franz și alții/Comisia (T-158/99, EU:T:2004:2), Hotărârea din 11 mai 2005, Saxonia Edelmetalle/Comisia (T-111/01 și T-133/01, EU:T:2005:166), Hotărârea din 19 octombrie 2005, Freistaat Thüringen/Comisia (T-318/00, EU:T:2005:363), și Hotărârea din 14 decembrie 2005, Laboratoire du Bain/Consiliul și Comisia (T-151/00, nepublicată, EU:T:2005:450).

17 A se vedea, printre altele, Hotărârea din 11 decembrie 2003, Marlines/Comisia (T-56/99, EU:T:2003:333), Hotărârea din 8 iulie 2004, Mannesmannröhren-Werke/Comisia (T-44/00, EU:T:2004:218), Hotărârea din 14 decembrie 2005, Honeywell/Comisia (T-209/01, EU:T:2005:455), și Hotărârea din 15 martie 2006, BASF/Comisia (T-15/02, EU:T:2006:74).

37. Pe de o parte, acest element ar fi putut fi relevant dacă Gascogne Sack Deutschland și Gascogne nu ar fi fost în măsură, ulterior, să revină asupra deciziei inițiale de a amâna plata și de a depune o garanție bancară. Totuși, astfel cum vom arăta la punctele 48-52 de mai jos, această situație nu se regăsește în speță: în orice moment în cursul procedurii judiciare, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne erau libere să plătească amenda și să retragă garanția bancară. Astfel, chiar dacă ar fi fost imprevizibil inițial, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne ar fi putut să își adapteze comportamentul în lumina acestui nou eveniment.

38. Pe de altă parte, potențialul caracter imprevizibil al întârzierii excesive ar fi putut fi relevant și în cazul în care Uniunea Europeană ar fi susținut, în fața Tribunalului, că Gascogne Sack Deutschland și Gascogne nu au dat dovadă de o diligență rezonabilă în ceea ce privește evitarea sau limitarea întinderii prejudiciului care ar fi putut rezulta din alegerea lor de a amâna plata amenzii până la sfârșitul procedurii judiciare.

39. În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, în cadrul unei acțiuni în răspundere extracontractuală, se impune să se verifice dacă persoana lezată, cu riscul de a trebui să suporte ea însăși prejudiciul, a făcut dovada unei diligențe rezonabile specifice unui justițiabil informat pentru a evita prejudiciul sau pentru a-l diminua. Legătura de cauzalitate poate fi eliminată printr-un comportament neglijent al persoanei lezate, din moment ce se dovedește că acest comportament constituie cauza determinantă a prejudiciului [18].

40. Nu acesta este însă motivul pentru care Tribunalul s-a referit la elementul respectiv în hotărârea atacată. Tribunalul nu a utilizat criteriul previzibilității pentru a examina dacă neglijența manifestată de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne a rupt legătura de cauzalitate între prejudiciul invocat și comportamentul reproșat instituției Uniunii; în schimb, Tribunalul a utilizat această noțiune pentru a stabili existența unei astfel de legături într-o primă etapă.

41. Cu toate acestea, caracterul potențial imprevizibil al evenimentului care a cauzat prejudiciul invocat nu spune nimic despre *factorul determinant* al pretinsului prejudiciu. Chiar presupunând că o întârziere excesivă era imprevizibilă, acest fapt nu este nici necesar, nici suficient pentru a atrage răspunderea Uniunii.

42. Având în vedere cele de mai sus, apreciem că, în hotărârea atacată, Tribunalul a interpretat și a aplicat în mod greșit noțiunea „caracter previzibil” în sensul articolului 340 TFUE pentru a stabili existența unei legături de cauzalitate între prejudiciul invocat și comportamentul reproșat.

*b) Lipsa opțiunilor pentru Gascogne Sack Deutschland și pentru Gascogne*

43. Al doilea motiv invocat de Tribunal pentru a distinge între prezenta cauză și cele care au determinat jurisprudența Holcim este că termenul rezonabil de soluționare în cauzele T-72/06 și T-79/06 a fost depășit *după* ce Gascogne Sack Deutschland și Gascogne au decis să constituie o garanție bancară.

44. În opinia noastră, acest element este de asemenea irelevant.

18 A se vedea, de exemplu, Hotărârea din 18 martie 2010, Trubowest Handel și Makarov/Consiliul și Comisia (C-419/08 P, EU:C:2010:147, punctul 61). Acesta reprezintă, astfel cum a subliniat în mod constant Curtea, un principiu general aplicabil în ordinile juridice ale statelor membre: a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 martie 1996, Brasserie du pêcheur și Factortame (C-46/93 și C-48/93, EU:C:1996:79, punctul 85 și jurisprudența citată).

45. De la bun început, trebuie amintit că o decizie a Comisiei, precum Decizia C(2005) 4634, este obligatorie din punct de vedere juridic și prezumată validă până când este anulată de o instanță a Uniunii. În cazul în care o întreprindere sancționată printr-o amendă aplicată de Comisie consideră că decizia Comisiei este nelegală și că respectarea imediată a acesteia ar putea provoca prejudicii ireparabile, această întreprindere are posibilitatea de a formula o cerere de măsuri provizorii în fața instanțelor Uniunii în temeiul articolelor 278 și 279 TFUE, în același timp cu contestarea validității deciziei.

46. În cazul în care nu este formulată o astfel de cerere sau în cazul în care o astfel de cerere este respinsă de instanța Uniunii, o amendă trebuie plătită, ca regulă generală, în termenul prevăzut în decizie. Acestea fiind spuse, normele bugetare ale Uniunii [19] permit Comisiei să accepte amânarea plății unei amenzi, cu condiția ca debitorul să se angajeze să plătească dobânda pentru întârzierea efectuării plății și să depună o garanție financiară care să acopere creanța exigibilă, atât în ceea ce privește suma principală, cât și dobânda.

47. Astfel, întreprinderile care intenționează să conteste o amendă în fața instanțelor Uniunii pot să opteze fie pentru plata imediată (regula), fie să recurgă la posibilitatea de a depune o garanție bancară (excepția). Alegerea pe care o face întreprinderea trebuie să fie *neutră din punct de vedere economic* pentru Uniune: o amânare a plății nu poate duce la o pierdere pentru bugetul Uniunii. Contabilul care, în colaborare cu ordonatorul de credite competent, adoptă o decizie cu privire la cererea întreprinderii de amânare a plății nu are competența de a modifica valoarea amenzii care a fost stabilită de Comisie ca instituție (și anume, de colegiul comisarilor). În același timp, decizia unei întreprinderi de a plăti imediat amenda, în pofida intenției sale de a contesta decizia Comisiei în fața instanțelor Uniunii, nu ar trebui să conducă la o îmbogățire fără justă cauză a Uniunii Europene. Acesta este motivul pentru care, pe de o parte, dacă instanțele Uniunii mențin decizia Comisiei, amenda a cărei plată a fost amânată devine exigibilă împreună cu dobânzile aferente. Pe de altă parte, anularea deciziei Comisiei în litigiu dă naștere obligației Uniunii de a rambursa sumele plătite, majorate cu rata dobânzii aplicabile [20].

48. Decizia de a amâna plata unei amenzi, în mod evident, îi permite întreprinderii să continue să utilizeze sumele corespunzătoare în timpul desfășurării procedurilor judiciare. Totuși, aceasta implică de asemenea anumite costuri suplimentare (cele legate de depunerea garanției bancare) pe care întreprinderea trebuie să accepte să le suporte, inclusiv în cazul în care, în cele din urmă, aceasta obține anularea deciziei contestate. Prin urmare, fiecărei întreprinderi sancționate de Comisie îi revine sarcina de a evalua dacă este în interesul său financiar să plătească amenda în termenul prevăzut ori să solicite o amânare a plății și să constituie o garanție bancară.

49. Important este, spre deosebire de ceea ce sugerează Tribunalul, faptul că aceasta nu este o alegere care poate fi efectuată doar o singură dată. Orice întreprindere care a ales să depună o garanție poate să revină întotdeauna asupra deciziei sale inițiale și să procedeze la plata amenzii [21]. În acest fel, ea evită acumularea de dobânzi suplimentare la debitul principal și poate să retragă garanția bancară constituită anterior.

19 Articolul 85 din Regulamentul (CE, Euratom) nr. 2342/2002 al Comisiei din 23 decembrie 2002 de stabilire a normelor de aplicare a Regulamentului (CE, Euratom) nr. 1605/2002 al Consiliului privind regulamentul financiar aplicabil bugetului general al Comunităților Europene (JO 2002, L 357, p. 1, Ediție specială, 01/vol. 4, p. 3). Regulamentul respectiv, aplicabil la data faptelor, a fost înlocuit în prezent de Regulamentul delegat (UE) nr. 1268/2012 al Comisiei din 29 octombrie 2012 privind normele de aplicare a Regulamentului (UE, Euratom) nr. 966/2012 al Parlamentului European și al Consiliului privind normele financiare aplicabile bugetului general al Uniunii (JO 2012, L 362, p. 1).

20 A se vedea în acest sens Hotărârea din 12 februarie 2015, Comisia/IPK International (C-336/13 P, EU:C:2015:83). În ceea ce privește tipul și cuantumul dobânzii care trebuie rambursată de Comisie unei societăți care a plătit o amendă pentru a se conforma unei decizii adoptate în temeiul articolului 101 TFUE, decizie anulată ulterior de instanțele Uniunii, a se vedea cauza pendinte T-201/17, Printeos/Comisia.

21 A se vedea, de exemplu, Hotărârea din 12 mai 2016, Trioplast Industrier/Comisia (T-669/14, nepublicată, EU:T:2016:285, punctul 103).

50. Din perspectiva dreptului Uniunii, nimic nu împiedică o întreprindere să lichideze garanția bancară și să plătească amenda, atunci când întreprinderea consideră că acest demers este mai avantajos. Prin urmare, se poate presupune că, în cazul în care o întreprindere nu își revizuiește alegerea inițială în niciun moment din cursul procedurii, întreprinderea consideră în acest caz că menținerea garanției bancare este încă în interesul său. Într-adevăr, dacă decizia inițială continuă să fie avantajoasă ulterior depinde de factori multipli, care, astfel cum subliniază Comisia, pot varia semnificativ în timp (costul creditării, comisioanele aplicate de bancă pentru constituirea garanției, profitul pe care suma datorată îl generează atunci când este investită în alte activități lucrative etc.). Din punct de vedere economic, este rezonabil să se presupună că o întreprindere își poate reexamina periodic decizia inițială.

51. Prin urmare, astfel cum a susținut în mod întemeiat Uniunea Europeană, alegerea de a constitui o garanție bancară în loc de a plăti amenda impusă de Comisie nu a fost făcută doar la începutul procedurii: această opțiune a fost *păstrată* în mod liber și conștient (sau *confirmată*) de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne pe toată durata procedurilor judiciare în cauzele T-72/06 și T-79/06, inclusiv atunci când aceste proceduri au început să aibă o durată semnificativă.

52. Cele de mai sus sunt confirmate, într-o oarecare măsură, de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne. În memoriul lor în apărare, acestea recunosc că erau conștiente de faptul că ar fi putut achita amenda și retrage garanția bancară în orice moment pe parcursul procedurilor.

53. Concluzionând asupra acestui aspect, al doilea motiv pentru care Tribunalul a distins între prezenta cauză și cele care au determinat jurisprudența Holcim se întemeiază astfel pe o premisă eronată: faptul că singura decizie care a avut importanță în cazul de față a fost decizia inițială luată de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne de a amâna plata și de a constitui o garanție bancară înainte de începerea procedurii.

54. Caracterul eronat al acestei premise este de asemenea confirmat indirect prin hotărârea atacată.

*c) Contradicțiile din hotărârea atacată*

55. La punctul 130 din hotărârea atacată, Tribunalul a constatat că nu există o legătură de cauzalitate suficient de directă cu privire la costurile implicate de garanția bancară *după* pronunțarea hotărârii în cauzele T-72/06 și T-79/06. Tribunalul a considerat că plata unor astfel de comisioane este consecința deciziei personale și autonome luate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne, după pronunțarea hotărârii respective, în sensul de a nu plăti amenda, de a nu solicita suspendarea executării Deciziei C(2005) 4634 și de a declara recurs împotriva hotărârii menționate mai sus. Aceasta fiind situația, nu ne este clar de ce decizia de a menține garanția bancară era, în opinia Tribunalului, decisivă pentru a exclude răspunderea Uniunii Europene *după* pronunțarea hotărârii, dar nu *înainte* de aceasta.

56. Astfel cum a susținut Uniunea Europeană, pare că nu există nicio diferență semnificativă între perioadele care pot fi relevante în temeiul articolului 340 TFUE. De asemenea, în cursul judecării cauzelor în primă instanță, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne au ales în mod deliberat să nu solicite suspendarea executării deciziei în litigiu și să mențină garanția bancară până în momentul în care s-a pus capăt acestei proceduri. Punctul 130 din hotărârea atacată confirmă astfel că elementele pe care Tribunalul le consideră relevante la punctele 119-121 din aceeași hotărâre pentru a distinge prezenta cauză de jurisprudența Holcim sunt nesemnificative.

*d) Concluzie intermediară*

57. Ca o concluzie intermediară, nu se poate contesta că faptul că Gascogne Sack Deutschland și Gascogne au fost nevoite să suporte costurile aferente garanției bancare furnizate Comisiei în perioada corespunzătoare depășirii este o *consecință*, printre altele, a incapacității Tribunalului de a pronunța hotărârea într-un termen rezonabil.

58. Totuși, nu aceasta a fost cauza *determinantă* a prejudiciului pretins. Factorul esențial a fost decizia Gascogne Sack Deutschland și a Gascogne de a continua să beneficieze de o excepție pe care au solicitat-o de la obligația de a plăti amenda datorată, cunoscând deplin costurile și riscurile aferente alegerii făcute. În consecință, principiile care decurg din jurisprudența Holcim sunt aplicabile în prezenta cauză.

59. Pentru toate aceste motive, apreciem că Tribunalul a săvârșit o eroare în interpretarea și în aplicarea noțiunii „legătură de cauzalitate”, în sensul articolului 340 TFUE. În opinia noastră, nu există o legătură de cauzalitate suficient de directă între încălcarea de către Tribunal, în cauzele T-72/06 și T-79/06, a obligației de pronunțare într-un termen rezonabil și prejudiciul invocat de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne provenit din plata comisioanelor de constituire a garanției bancare în perioada corespunzătoare depășirii.

60. Această concluzie nu pune în niciun caz în discuție aprecierile exprimate de Curte în Hotărârile pronunțate la 26 noiembrie 2013, Gascogne Sack Deutschland/Comisia (C-40/12 P) și Groupe Gascogne/Comisia (C-58/12 P). Contrar celor susținute de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne, Curtea s-a pronunțat în aceste hotărâri numai asupra existenței unei încălcări de către Tribunal a obligației de a respecta un termen rezonabil de soluționare în cauzele T-72/06 și T-79/06. Cu toate acestea, Curtea de Justiție nu s-a pronunțat asupra existenței vreunui prejudiciu care decurge din această încălcare. Curtea de Justiție, de fapt, a subliniat că „Tribunalul va avea deopotrivă competența să aprecieze atât caracterul material al prejudiciului invocat, cât și legătura de cauzalitate dintre acesta și durata excesivă a procedurii jurisdicționale în litigiu, efectuând o examinare a elementelor de probă furnizate în acest scop” [22].

61. În sfârșit, prin introducerea unui recurs la Curtea de Justiție împotriva constatărilor Tribunalului cu privire la existența unui prejudiciu material care trebuie acoperit, Uniunea Europeană nu comite „un abuz de procedură”, astfel cum susțin Gascogne Sack Deutschland și Gascogne. Astfel cum am explicat în detaliu la punctele 19-36 din Concluziile noastre prezentate în cauza Kendrion, faptul că, în prezenta procedură, Uniunea Europeană este reprezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene nu determină un conflict de interese. Argumentele invocate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne nu iau în considerare distincția care trebuie făcută între Curtea de Justiție a Uniunii Europene ca instituție și autoritățile judiciare care fac parte din această instituție (în prezent, Curtea de Justiție și Tribunalul) [23]. Curtea de Justiție, în calitate de autoritate judiciară care judecă recursul, îndeplinește criteriile de imparțialitate obiectivă și subiectivă impuse la articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

62. În lumina celor de mai sus, hotărârea atacată trebuie anulată în ceea ce privește obligarea Uniunii Europene la plata unei sume de 47 064,33 euro către Gascogne, cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul material pe care i l-a cauzat acestei societăți încălcarea obligației de a respecta un termen rezonabil de soluționare în cauzele în care s-au pronunțat Hotărârile din 16 noiembrie 2011, Groupe Gascogne/Comisia (T-72/06, nepublicată, EU:T:2011:671) și Sachsa Verpackung/Comisia (T-79/06, nepublicată, EU:T:2011:674).

63. Acest lucru înseamnă că, în cazul în care Curtea de Justiție este de acord cu punctul nostru de vedere cu privire la acest aspect, nu ar mai fi necesar să se examineze *al doilea* și *al treilea* motiv de recurs, invocate de Uniunea Europeană în cauza C-138/17 P, și *primul*, *al doilea* și *al treilea* motiv de recurs invocate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne în cauza C-146/17 P. Cu toate acestea, din cauza importanței problemei ridicate pentru cauze viitoare, considerăm că poate fi utilă examinarea, numai din considerente legate de exhaustivitate, a celui de *al doilea* motiv de recurs invocat de Uniunea Europeană.

22 Punctul 88 din cauza C-58/12 P și punctul 94 din cauza C-40/12 P.

23 A se vedea articolul 13 alineatul (1) și articolul 19 alineatul (1) TUE.

*2. Noțiunea „prejudiciu”*

64. Prin intermediul celui de al doilea motiv de recurs, Uniunea Europeană, susținută de Comisie, pretinde că Tribunalul a interpretat în mod eronat noțiunea „prejudiciu”. În opinia sa, instanța de prim grad de jurisdicție ar fi trebuit să examineze dacă, în perioada corespunzătoare depășirii, comisioanele de constituire a garanției bancare plătite de Gascogne erau mai mari decât avantajul conferit prin deținerea unei sume egale cu cuantumul amenzii. La rândul său, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne solicită Curții de Justiție să respingă acest motiv de recurs ca inadmisibil pentru că, prin intermediul său, sunt invocate argumente noi în recurs. În subsidiar, ele apreciază că al doilea motiv de recurs invocat de Uniunea Europeană este nefondat, deoarece nu există nicio legătură între avantajele de care au beneficiat în mod potențial și pierderile suferite de acestea în perioada corespunzătoare depășirii.

65. Considerăm că acest motiv de recurs este admisibil și fondat.

66. În primul rând, considerăm că obiecțiunile formulate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne cu privire la admisibilitatea acestui motiv de recurs sunt neconvingătoare. Conform unei jurisprudențe consacrate, un recurent poate să formuleze recurs invocând în fața Curții de Justiție motive derivate din însăși hotărârea atacată prin care să conteste fundamentarea acesteia în drept [24].

67. Prezentul motiv de recurs este îndreptat împotriva punctelor 111-131 din hotărârea atacată, în cuprinsul cărora, în opinia Uniunii Europene, Tribunalul a interpretat în mod eronat noțiunea de „prejudiciu” în sensul articolelor 268 și 340 TFUE. În special, Uniunea Europeană consideră că hotărârea este contradictorie întrucât, atunci când stabilește dacă dauna pretinsă constând în plata comisioanelor pentru constituirea garanției bancare reprezintă „prejudiciu” în sensul prevederilor Tratatului FUE, aplică un criteriu juridic diferit de cel aplicat pentru a examina dauna pretinsă constând în plata de dobânzi aferente cuantumului amenzii.

68. În continuare, considerăm critica Uniunii Europene formulată împotriva hotărârii atacate ca fiind convingătoare în această privință. Într-adevăr, apreciem că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept atunci când, fără nicio explicație specifică sau o analiză suplimentară, la punctele 111 și 114 din hotărârea atacată, a echivalat *costurile* privind garanția bancară în perioada care corespunde depășirii cu *prejudiciul* care trebuie reparat în temeiul articolului 340 TFUE.

69. Cele două concepte ar trebui avute în vedere în mod distinct.

70. Un act sau o omisiune a unei instituții a Uniunii poate avea diverse consecințe asupra situației financiare a unor întreprinderi precum Gascogne Sack Deutschland și Gascogne. Aceasta poate da naștere la anumite costuri pentru o întreprindere, dar, în același timp, poate avea ca rezultat și anumite beneficii pentru acea întreprindere. Există un „prejudiciu”, în sensul articolului 340 TFUE, numai în cazul în care diferența netă dintre costuri și beneficii este negativă [25]. Cu alte cuvinte, trebuie să fie vorba despre o *pierdere netă* care să rezulte din comportamentul reproșat. În caz contrar, ar apărea situația paradoxală în care, deși ar beneficia din punct de vedere financiar ca urmare a comportamentului unei instituții a Uniunii, o întreprindere ar avea de asemenea dreptul de a solicita sume suplimentare din partea Uniunii.

24 A se vedea în acest sens Hotărârea din 28 februarie 2018, Comisia/Xinyi PV Products (Anhui) Holdings (C-301/16 P, EU:C:2018:132, punctul 90 și jurisprudența citată).

25 A se vedea în acest sens Hotărârea din 19 mai 1992, Mulder și alții/Consiliul și Comisia (C-104/89 și C-37/90, EU:C:1992:217, punctul 26 și urm.).

71. Astfel cum s-a explicat la punctele 48 și 50 de mai sus, decizia unei întreprinderi de a amâna plata și de a constitui o garanție bancară, pe de o parte, generează anumite costuri, dar, pe de altă parte, permite de asemenea întreprinderii respective să utilizeze, pentru o perioadă, o sumă care poate genera beneficii. Aceste efecte diverse nu sunt independente, după cum în mod eronat au susținut Gascogne Sack Deutschland și Gascogne, ci sunt strâns legate între ele: sunt două fețe ale aceleiași monede.

72. Din punct de vedere economic, posibilitatea de a amâna plata unei amenzi constituie în esență o formă de finanțare pentru întreprinderea în cauză: până la încheierea procedurii judiciare, această întreprindere împrumută practic banii datorați Uniunii chiar de la aceasta din urmă. Costul total de finanțare este, pe scurt, suma comisioanelor pentru constituirea garanției bancare plus, în cazul în care întreprinderea nu ar avea câștig de cauză în urma procedurii jurisdicționale, dobânzile datorate eventual pentru suma principală. Cu toate acestea, hotărârea atacată vizează doar costurile suportate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne și nu face nicio mențiune cu privire la posibilele beneficii sau economii realizate de aceste societăți datorită amânării plății.

73. În opinia noastră, aceasta reprezintă o eroare săvârșită de Tribunal. Astfel cum s-a menționat la punctul 50 de mai sus, se prezumă că o întreprindere acționează în orice moment în modalitatea pe care o consideră rațională din punct de vedere economic și financiar. Prin urmare, ar fi rezonabil să se presupună că, pentru întreaga durată a procedurii judiciare în cauzele T-72/06 și T-79/06, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne au considerat că este mai avantajos să continue să împrumute de la Uniune suma corespunzătoare valorii amenzii datorate decât să utilizeze propriile lichidități sau să împrumute acea sumă de la instituții de credit.

74. Dacă aceasta este situația, nu se poate exclude ca întârzierea excesivă în soluționarea cauzelor T-72/06 și T-79/06 nu numai să nu fi cauzat o pierdere pentru Gascogne Sack Deutschland și pentru Gascogne, ci chiar să fi creat un avantaj financiar pentru societățile respective. Totuși, acest aspect nu poate fi stabilit pe baza hotărârii atacate, întrucât Tribunalul a considerat, fără o analiză suplimentară, că respectivele comisioane de constituire a garanției bancare percepute în perioada aferentă depășirii au corespuns prejudiciului suportat de Gascogne în acea perioadă.

75. În sfârșit, am adăuga că, și cu privire la acest aspect, hotărârea atacată pare contradictorie. Astfel, în ceea ce privește o altă formă a prejudiciului invocat (plata de dobânzi calculate la cuantumul amenzii), Tribunalul a considerat că societățile Gascogne Sack Deutschland și Gascogne nu au prezentat nicio dovadă în sensul că, în perioada corespunzătoare depășirii, „cuantumul dobânzilor de întârziere, plătite ulterior Comisiei, a fost superior avantajului de care au putut beneficia ca urmare a utilizării sumei egale cu cuantumul amenzii majorate cu dobânzile de întârziere” [26].

76. Este dificil de înțeles motivul pentru care Tribunalul nu a aplicat un standard similar în ceea ce privește pretinsul prejudiciu care constă în plata comisioanelor de constituire a garanției bancare aferente aceleiași perioade.

77. În concluzie, *al doilea* motiv de recurs invocat de Uniunea Europeană este de asemenea fondat. Astfel cum am menționat la punctul 62 de mai sus, se impune, așadar, ca punctul 1 din dispozitivul hotărârii atacate să fie anulat. În consecință, nu este necesară examinarea celui de al treilea motiv de recurs invocat de Uniunea Europeană în cauza C-138/17 P și nici a primului, a celui de al doilea și a celui de al treilea motiv de recurs invocate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne în cauza C-146/17 P.

26 Punctul 108 din hotărârea atacată.

### *C. Prejudiciu moral*

78. *Al patrulea*, *al cincilea*, *al șaselea* și *al șaptelea* motiv de recurs invocate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne în cauza C-146/17 P sunt toate îndreptate împotriva punctelor 151-165 din hotărârea atacată în care Tribunalul a acordat o despăgubire de câte 5 000 de euro societăților Gascogne Sack Deutschland și Gascogne pentru prejudiciul moral suferit ca urmare a încălcării obligației de a respecta un termen rezonabil de soluționare în cauzele T-72/06 și T-79/06. Gascogne Sack Deutschland și Gascogne susțin că Tribunalul a săvârșit mai multe erori de drept și solicită Curții de Justiție acordarea unei sume mai mari, în conformitate cu cererea lor formulată în primă instanță.

79. Cele patru motive de recurs privind prejudiciul moral vor fi examinate împreună în cele ce urmează. Pentru motivele expuse mai jos, suntem de acord cu Uniunea Europeană că argumentele prezentate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne sunt fie inoperante, fie nefondate.

#### *1. Noțiunea de prejudiciu moral și caracterul independent al acțiunii în răspundere extracontractuală*

80. În primul rând, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne critică Tribunalul pentru că a considerat, la punctele 161-163 din hotărârea atacată, că valoarea despăgubirii pentru prejudiciul moral pe care au solicitat-o („cel puțin” 500 000 de euro), având în vedere cuantumul acesteia, ar fi avut ca efect repunerea în discuție a chestiunii cuantumului amenzii impuse în sarcina acestora prin Decizia C(2005) 4634, chiar dacă nu se stabilise că încălcarea termenului rezonabil de soluționare a cauzelor T-72/06 și T-79/06 a avut vreun efect asupra cuantumului acelei amenzi. În al doilea rând, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne susțin că afirmațiile Tribunalului, cuprinse la punctele 161-163 din hotărârea atacată, privează de asemenea articolele 256 și 340 TFUE de efectul lor util. În esență, Tribunalul refuză să acorde despăgubiri pentru toate prejudiciile suferite, încălcând astfel dreptul lor la o cale de atac efectivă.

81. În opinia noastră, aceste argumente sunt rezultatul unei interpretări eronate a hotărârii atacate. Ele sunt de fapt inoperante sau nefondate.

82. De la bun început, poate fi util să se definească în mod clar ce trebuie considerat, în opinia noastră, prejudiciu „moral” în sensul Tratatului FUE. În acest sens, trebuie avut în vedere că despăgubirile acordate în temeiul articolului 340 TFUE vizează restabilirea, pe cât posibil, a activelor deținute de victimă, așa cum erau înainte de manifestarea comportamentului ilicit al instituției Uniunii[27]. Prin urmare, pierderile pecuniare care reprezintă o consecință directă a acestui comportament trebuie în mod normal să fie compensate prin plata unei sume egale cu pierderile respective.

83. Totuși, această abordare nu poate fi aplicată pierderilor care nu au un caracter pecuniar sau material[28]. În majoritatea sistemelor juridice, noțiunea „prejudiciu moral” se referă la tipuri de prejudicii care sunt intangibile și cărora nu li se poate atribui cu ușurință o valoare economică de vreme ce, strict vorbind, nu au o valoare de piață. Exemplele tipice pentru astfel de prejudicii includ durerea și suferința, stresul emoțional, atingerile aduse vieții sau relațiilor personale. În esență, noțiunea menționată acoperă diferite forme de prejudiciu fizic și/sau psihic.

27 A se vedea în acest sens Concluziile avocatului general Capotorti prezentate în cauza Ireks-Arkady/CEE (238/78, nepublicată, EU:C:1979:203, p. 2983).

28 Cei doi termeni sunt adesea utilizați alternativ.

84. În toate aceste situații, *status quo ante* nu poate fi în mod clar restabilit. Prin urmare, orice tip de despăgubire pe care instanțele o pot atribui va avea întotdeauna și în mod inevitabil „a doua cea mai bună opțiune”. Din acest motiv, plata unei sume de bani poate sau nu poate, în funcție de împrejurări, să fie cea mai adecvată formă de despăgubire [29]. Într-adevăr, instanțele Uniunii au constatat, în anumite cazuri, că o compensație pecuniară *simbolică* este suficientă [30] sau că poate fi acordată *o despăgubire în natură* [31]. În alte cazuri, instanțele Uniunii nu au acordat nicio formă specifică de despăgubire, întrucât au considerat că anularea actului ilicit [32] sau simpla mențiune în hotărâre a evenimentului nelegal [33] ar putea constitui o despăgubire satisfăcătoare în sensul articolului 340 TFUE [34].

85. În cazul în care o despăgubire pecuniară (și fără caracter simbolic) este considerată cea mai adecvată formă de reparație într-un anumit caz, nu este o sarcină ușoară să se cuantifice suma care urmează să fie acordată. Instanța competentă într-o astfel de cauză trebuie să estimeze o sumă care să reflecte în mod adecvat prejudiciul suportat de victimă, fără a sancționa necorespunzător autorul comportamentului ilicit. În lipsa unor criterii economice vădite sau general acceptate, instanțele pot doar să se raporteze pentru orientări la principiile generale precum, de exemplu, principiile echității, legalității și proporționalității, pe de o parte, și principiile previzibilității, securității juridice și egalității de tratament, pe de altă parte.

86. Astfel, este inevitabil ca instanțele să aibă la dispoziție o marjă de manevră semnificativă pentru a determina existența unui prejudiciu moral, pentru a identifica cele mai bune mijloace pentru a-l repara în mod corespunzător și, dacă este cazul, pentru a calcula suma care urmează să fie acordată.

87. În acest context, interpretarea punctelor 161-163 din hotărârea atacată propusă de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne nu este convingătoare din punctul nostru de vedere. Aceste puncte trebuie interpretate în contextul lor potrivit.

88. La punctele 144-154 din hotărârea atacată, Tribunalul a analizat diferitele pretenții privind prejudiciul moral invocat de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne și a constatat că unele dintre acestea sunt inadmisibile sau în orice caz nedovedite [35], iar unele posibil acoperite prin simpla mențiune, în hotărârea atacată, a încălcării săvârșite de Tribunal în cauzele T-72/06 și T-79/06 [36]. Prin urmare, s-a constatat că numai una dintre pretențiile legate de prejudiciul moral a fost dovedită conform standardului juridic necesar și impunea acordarea unei despăgubiri financiare nesimbolice: prejudiciul suferit ca urmare a stării de incertitudine prelungite în care s-au aflat Gascogne Sack Deutschland și Gascogne din cauza duratei excesive a procedurilor judiciare [37].

89. În lumina celor de mai sus și considerând că nu există nicio altă dovadă care să justifice o despăgubire „de cel puțin” 500 000 de euro – la punctul 160 din hotărârea atacată – Tribunalul a respins estimarea despăgubirilor propusă de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne. Punctele următoare 161-163 se limitează la a preciza – și, astfel cum a susținut în mod întemeiat Uniunea

29 A se vedea Hotărârea din 7 februarie 1990, Culin/Comisia (C-343/87, EU:C:1990:49, punctele 26-29).

30 Hotărârea din 14 iunie 1979, V/Comisia (18/78, EU:C:1979:154, punctul 19).

31 Hotărârea din 10 mai 2006, Galileo International Technology și alții/Comisia (T-279/03, EU:T:2006:121, punctul 63).

32 A se vedea, printre altele, Hotărârea din 11 iulie 2007, Sison/Consiliul (T-47/03, nepublicată, EU:T:2007:207, punctul 241 și jurisprudența citată).

33 A se vedea, printre altele, Hotărârea din 9 iulie 1981, Krecké/Comisia (59/80 și 129/80, EU:C:1981:170, punctul 74), și Hotărârea din 9 iulie 1987, Hochbaum și Rawes/Comisia (44/85, 77/85, 294/85 și 295/85, EU:C:1987:348, punctul 22).

34 Ar fi demn de menționat, în acest context, faptul că Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat, în unele cazuri, că hotărârile declarative și premiile simbolice constituie o „satisfacție echitabilă” în sensul articolului 41 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. A se vedea, printre altele, Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 21 februarie 1975, Golder împotriva Regatului Unit (CE:ECHR:1975:0221JUD000445170, punctul 50), Hotărârea din 23 noiembrie 1976, Engel și alții împotriva Țărilor de Jos (CE:ECHR:1976:1123JUD000510071, punctele 10 și 11), Hotărârea din 17 octombrie 2002, Agga împotriva Greciei (CE:ECHR:2002:1017JUD005077699, punctele 65 și 66), Hotărârea din 30 noiembrie 2004, Vaney împotriva Franței (CE:ECHR:2004:1130JUD005394600, punctele 55-57).

35 A se vedea punctele 148, 149 și 153 din hotărârea atacată.

36 A se vedea punctul 154 din hotărârea atacată.

37 Punctele 157 și 158 din hotărârea atacată.

Europeană, doar din considerente legate de exhaustivitate – că despăgubirea solicitată de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne nu putea fi justificată nici din perspectiva cuantumului considerabil al amenzii care le-a fost impusă. Într-adevăr, într-o cauză precum cea în discuție, acțiunea în răspundere extracontractuală nu ar putea să substituie sau să reprezinte o alternativă la acțiunile în anulare în urma cărora, în trecut, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne nu au avut câștig de cauză în fața instanțelor Uniunii.

90. Cu alte cuvinte, ceea ce afirmă în esență Tribunalul la aceste puncte este, mai simplu spus, că unul dintre criteriile sau parametrii care trebuie folosiți pentru a determina valoarea despăgubirii pentru prejudiciul moral nu poate fi valoarea amenzii impuse societăților Gascogne Sack Deutschland și Gascogne prin Decizia C(2005) 4634. Motivul este, potrivit unei jurisprudențe constante[38], că suma care urmează să fie acordată ca despăgubire nu poate, în mod direct sau indirect, să repună în discuție cuantumul amenzii. Astfel, Tribunalul a considerat că acordarea despăgubirilor solicitate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne ar echivala, având în vedere cuantumul semnificativ al acestora, cu reducerea cuantumului amenzii.

91. În sfârșit, trebuie să observăm că din simplul fapt că Tribunalul a constatat că valoarea despăgubirii solicitate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne nu este justificată, acordându-le, prin urmare, o sumă mai mică, nu rezultă că Tribunalul nu a acoperit prejudiciul în întregime. Aceasta înseamnă doar că Gascogne Sack Deutschland și Gascogne nu au furnizat suficiente dovezi în susținerea tuturor pretențiilor privitoare la prejudiciu pe care le-au invocat. În același timp, nu poate fi considerat că dezacordul dintre Tribunal și reclamanți cu privire la cuantumul despăgubirii care trebuie acordat lipsește, în practică, o acțiune întemeiată pe articolele 256 și 340 TFUE de caracterul său efectiv.

*2. Pretinsa contradicție și insuficienta motivare a hotărârii atacate*

92. În al treilea rând, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne consideră că raționamentul din hotărârea atacată este contradictoriu: pe de o parte, Tribunalul precizează că repararea prejudiciului moral nu poate să repună în discuție chestiunea cuantumului amenzii impuse de Comisie (punctele 161-163), în timp ce, pe de altă parte, acesta precizează că valoarea prejudiciului moral care trebuie acoperit trebuie calculat, *inter alia*, luând în considerare nerespectarea termenului rezonabil de soluționare și nevoia de a garanta eficiența unei acțiuni întemeiate pe articolele 256 și 340 TFUE (punctul 165). În al patrulea rând, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne susțin că Tribunalul nu a explicat în mod suficient criteriile pe care le-a avut în vedere pentru a stabili un cuantum al despăgubirilor de 5 000 de euro pentru prejudiciul moral suferit de fiecare dintre acestea.

93. În primul rând, considerăm că raționamentul din hotărârea atacată nu este contradictoriu sub acest aspect.

94. Astfel cum s-a enunțat la punctele 89 și 90 de mai sus, la punctele 161-163 din hotărârea atacată, Tribunalul a explicat de ce cuantumul amenzii aplicate societăților Gascogne Sack Deutschland și Gascogne prin Decizia C(2005) 4634 nu poate fi inclus printre criteriile care trebuie avute în vedere pentru a stabili cuantumul despăgubirii datorate pentru prejudiciul moral. În schimb, la punctul 165 din hotărârea atacată, Tribunalul a menționat criteriile pe care le-a avut în vedere în acest scop. Aceste din urmă criterii nu doar că erau diferite de primele, dar erau, în opinia noastră, chiar rezonabile.

38 A se vedea jurisprudența menționată la punctele 161 și 162 din hotărârea atacată.

95. În special, considerăm că, pentru a aprecia valoarea despăgubirii care trebuie acordată, trebuie să se țină seama de amploarea încălcării termenului rezonabil de soluționare săvârșite de Tribunal în cauzele T-72/06 și T-79/06: cu cât este mai lungă perioada cu care s-a depășit durata rezonabilă a procedurii, cu cât este mai lungă perioada de incertitudine care a afectat luarea deciziilor și funcționarea întreprinderilor, cu atât este mai mare, la rândul ei, valoarea despăgubirilor datorate și viceversa.

96. În sfârșit, în ceea ce privește faptul că Tribunalul a menționat, printre criteriile pe care le-ar lua în considerare, și necesitatea de a se asigura că o acțiune formulată în temeiul articolelor 256 și 340 din TFUE este eficientă, observăm următoarele. După cum s-a menționat la punctul 84 de mai sus, având în vedere caracterul special al prejudiciului moral, nu este exclus *a priori* să fie suficientă o despăgubire simbolică pentru a acoperi prejudiciul suferit de victimă. Cu toate acestea, în speță, Tribunalul a explicat, la punctele 155-158 din hotărârea atacată, motivul pentru care a considerat că, pentru o anumită pretenție legată de prejudiciul invocat de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne, nu era suficientă o despăgubire simbolică.

97. În consecință, este în concordanță cu concluzia de mai sus faptul că, atunci când a estimat cuantumul prejudiciului care trebuie acoperit, Tribunalul s-a asigurat că suma acordată, fiind doar simbolică, nu privează acțiunea de caracterul său efectiv.

98. În plus, considerăm că hotărârea atacată conține o motivare suficientă cu privire la acordarea de către Tribunal a unei despăgubiri de câte 5 000 de euro pentru prejudiciul suferit de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne.

99. Trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe consacrate, atunci când constată existența unui prejudiciu, Tribunalul are și competența să aprecieze, în limitele cererii formulate, modalitatea și întinderea reparării pagubei. Cu toate acestea, pentru a oferi Curții de Justiție posibilitatea de a controla hotărârile Tribunalului, acestea din urmă trebuie să cuprindă o motivare suficientă și, în ceea ce privește evaluarea prejudiciului, să indice criteriile luate în considerare la determinarea sumei stabilite [39].

100. În acest context, considerăm că în hotărârea atacată Tribunalul, în primul rând, a ilustrat în mod succint, dar clar, motivele pentru care a concluzionat că anumite tipuri de prejudicii morale invocate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne au fost demonstrate corespunzător, în timp ce altele nu au fost demonstrate în acest mod. În al doilea rând, Tribunalul a explicat motivele pentru care acordarea despăgubirii pecuniare a fost considerată necesară și, în al treilea rând, s-a referit la criteriile luate în considerare pentru a determina cuantumul acestei despăgubiri.

101. În opinia noastră, aceasta reprezintă, în raport cu o despăgubire care este stabilită în mod necesar *ex aequo et bono*, o explicație adecvată. În lumina acestor argumente, suntem de părere că susținerile Gascogne Sack Deutschland și ale Gascogne nu pot repune în discuție, în fața Curții de Justiție, cuantumul despăgubirilor acordate de Tribunal [40].

## V. Consecințele aprecierii

102. În cazul în care Curtea va fi de acord cu aprecierea noastră, recursul formulat de Uniunea Europeană trebuie admis și, în consecință, punctul 1 din dispozitivul hotărârii atacate va fi anulat.

39 A se vedea Hotărârea din 30 mai 2017, Safa Nicu Sepahan/Consiliul (C-45/15 P, EU:C:2017:402, punctele 50 și 51, precum și jurisprudența citată).

40 A se vedea Hotărârea din 30 mai 2017, Safa Nicu Sepahan/Consiliul (C-45/15 P, EU:C:2017:402, punctele 52 și 53).

103. Întrucât, în lumina informațiilor de care dispunem și a dezbaterilor desfășurate în fața Curții de Justiție, este posibil ca aceasta să se pronunțe definitiv cu privire la acest aspect, Curtea de Justiție ar trebui să respingă cererea Gascogne Sack Deutschland și a Gascogne de reparare a prejudiciului material constând în plata comisioanelor de constituire a garanției bancare pentru perioada corespunzătoare depășirii termenului rezonabil de soluționare în cauzele T-72/06 și T-79/06.

104. Recursul formulat de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne ar trebui respins în integralitate.

## VI. Cu privire la cheltuielile de judecată

105. Potrivit articolului 138 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Curții de Justiție, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată.

106. În cazul în care Curtea este de acord cu aprecierea noastră cu privire la recursuri, în conformitate cu articolele 137, 138 și 184 din Regulamentul de procedură al Curții de Justiție, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne ar trebui să suporte cheltuielile de judecată aferente prezentei proceduri. Cheltuielile de judecată aferente procedurii în fața primei instanțe ar trebui să rămână cele stabilite de Tribunal. Comisia Europeană ar trebui să suporte propriile cheltuieli de judecată aferente ambelor proceduri.

## VII. Concluzie

107. Având în vedere toate considerațiile precedente, propunem Curții:

– anularea punctului 1 din dispozitivul Hotărârii Tribunalului din 10 ianuarie 2017, pronunțată în cauza T-577/14, Gascogne Sack Deutschland și Gascogne/Uniunea Europeană;

– respingerea cererii de despăgubiri formulate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne în ceea ce privește prejudiciul material reprezentat de plata comisioanelor pentru constituirea garanției bancare corespunzătoare depășirii termenului rezonabil de soluționare a cauzelor T-72/06, Groupe Gascogne/Comisia, și T-79/06, Sachsa Verpackung/Comisia;

– respingerea recursurilor formulate de Gascogne Sack Deutschland și de Gascogne;

– obligarea Gascogne Sack Deutschland și a Gascogne la suportarea propriilor cheltuieli de judecată și a cheltuielilor de judecată efectuate de Uniunea Europeană, reprezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, în legătură cu procedura de recurs, precum și la suportarea propriilor cheltuieli de judecată aferente procedurii în primă instanță;

– obligarea Uniunii Europene, reprezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, să suporte propriile cheltuieli aferente procedurii în primă instanță; și

– obligarea Comisiei Europene să suporte propriile cheltuieli aferente procedurii în fața ambelor instanțe.